Naujienlaiškis #11

2021 m. Rugsėjis

Leiskit gyventi

Nacionalinė nevyriausybinių
vystomojo bendradarbiavimo
organizacijų platforma

Parengė:

© Nacionalinė nevyriausybinių vystomojo bendradarbiavimo organizacijų platforma / Lithuanian NGDO Platform

Kontaktas: Justina Kaluinaitė, justina@vbplatforma.org

Viršelis: G. Miranda / Funai / Survival

Naujienlaiškis yra projekto #Darbotvarkė2030 (en. #Agenda2030) dalis, kurį finansuoja LR Užsienio reikalų ministerija. Donoro parama šiam leidiniui nereiškia pritarimo turiniui, už kurį yra atsakingi tik jo autoriai (Vystomojo bendradarbiavimo platforma). Donoras taip pat negali būti laikomas atsakingu už leidinyje pateiktos informacijos naudojimą.

Nacionalinė nevyriausybinių vystomojo bendradarbiavimo organizacijų platforma

LIETUVOS RESPUBLIKOS UŽSIENIO REIKALŲ MINISTERIJA

LIETUVOS VYSTOMASIS BENDRADARBIAVIMAS

Leiskit gyventi

Manoma, kad pasaulyje gyvena daugiau kaip 100 nekontaktuotų genčių, didžioji dalis – Amazonės atogrąžų miškuose, taip pat Paragvajaus teritorijoje, Indijos vandenyno Andamano salose bei Vakarų Papua saloje Ramiajame vandenyne. Jų gyvenimo būdai įvairūs: vieni yra klajokliai-medžiotojai, kiti statosi ilgalaikius namus ir užsiima sėjimu bei derliaus nuėmimu. Lietinguoju metų laiku, kai upės vandens lygis gerokai pakyla, kanojomis nesinaudojantieji persikelia gilyn į mišką, o nustojus lyti grįžta ant upės kranto, kur pasistato namelius.

Nebepažįstantiems kitokio būdo gyventi šiame pasaulyje, mums gali atrodyti, kad mūsiškis yra pats geriausias. Tad kodėl šie žmonės jo nenori? Jei tik jie žinotų, ką praranda, juk patys prašytųsi pas mus priimami? Ne, arba nebūtinai.

Ne visiems reikia cementinių sienų, prekybos centrų, šviesoforų, darbo sutarčių, išmaniųjų telefonų ir tapatybę įrodančių dokumentų, kad jie jaustųsi esantys žmonės ir džiaugtųsi gyvenimu.

Justina Kaluinaitė
Vystomojo bendradarbiavimo platforma

4 *Nekontaktuotos gentys: leiskite jiems gyventi*

8 *Laikyti gyvus kūnus kapuose*

12 *Ribų peržengimas su Afrikos spekuliatyviąja literatūra*

14 *Pirmosios pasaulyje moterys reindžerės iš Pietų Afrikos, kurių bijo net brakonieriai*

Vystomojo
Bendradarbiavimo
Platforma

Nekontaktuotos gentys:
leiskit jiems gyventi

Šaltinis: Vystomojo bendradabiavimo platforma

Publikuota: 15min.lt, 2021 rugpjūčio 1 d.

Christian Caron/Survival nuotr./Manoma, kad Sentineliečių gentis Andamano salose gyvena mažiausiai 55 tūkst. metų.

Giliai Amazonės atogrąžų miškuose, teritorijoje, kuri mūsų sukurtuose žemėlapiuose žymima kaip Peru, Brazilijos ir Bolivijos pasienis, gyvena sienų nežinantys žmonės. Nomadiškų kelionių kryptį jiems nurodo ne tos įsivaizduojamos, atskirtį žyminčios linijos, o pati gamta. Tai – Iskonaua, Matsigenka, Matsés, Maško-Piro, Mastanaua, Murunaua, Nanti, Sapanava ir Naua gentys bei daugybė kitų, kurių vardų nei pavadinimų nežinome.

Giliai Amazonės atogrąžų miškuose, teritorijoje, kuri mūsų sukurtuose žemėlapiuose žymima kaip Peru, Brazilijos ir Bolivijos pasienis, gyvena sienų nežinantys žmonės. Nomadiškų kelionių kryptį jiems nurodo ne tos įsivaizduojamos, atskirtį žyminčios linijos, o pati gamta. Tai – Iskonaua, Matsigenka, Matsés, Maško-Piro, Mastanaua, Murunaua, Nanti, Sapanava ir Naua gentys bei daugybė kitų, kurių vardų nei pavadinimų nežinome.

Apie juos apskritai žinome nedaug. Tačiau tikrai žinome tai, kad su mūsiškuoju pasauliu jie nenori turėti nieko bendra. Tai – vadinamosios „nekontaktuotos gentys“ (angl. uncontacted tribes), t. y. žmonės, vengiantys kontakto su pašaliečiais, svetimais, įsibrovėliais. Kitaip tariant – su mumis.

Manoma, kad pasaulyje gyvena daugiau kaip 100 nekontaktuotų genčių, didžioji dalis – Amazonės atogrąžų miškuose, taip pat Paragvajaus teritorijoje, Indijos vandenyno Andamano salose bei Vakarų Papua saloje Ramiajame vandenyne. Jų gyvenimo būdai įvairūs: vieni yra klajokliai-medžiotojai, kiti statosi ilgalaikius namus ir užsiima sėjimu bei derliaus nuėmimu. Lietinguoju metų laiku, kai upės vandens lygis gerokai pakyla, kanojomis nesinaudojantieji persikelia gilyn į mišką, o nustojus lyti grįžta ant upės kranto, kur pasistato namelius. Visus vienija tai, kad išgyvenimui jie kliaujasi tik gamta – ji yra namai, maisto ir vaistų šaltinis. Todėl jų santykis su žeme yra itin artimas ir glaudus, nes be jos jie tiesiogine to žodžio prasme tiesiog neišgyventų.

„Mes nenorime jūsų ligų ir jūsų smurto“

Ar tai reiškia, kad šie žmonės visiškai su niekuo nebendrauja? Už jų teises kovojanti nepriklausoma tarptautinė organizacija „Survival“ (angl. Išgyvenimas) paaiškina, kad ne: „Visi žmonės turi kaimynų, ir net jei šie gyvena atokiai, jie vieni apie kitus žino.“ O ar nekontaktuotos gentys kada nors yra su mumis susipažinę? „Survival“ mano, jog greičiausiai taip: „Gali būti, kad praeityje jie yra susidūrę su kolonijinėmis visuomenėmis ir tuomet atsitraukė bėgdami nuo smurto, kurį jos nešė. Taip pat gali būti, kad kai kurios gentys atsiskyrė nuo didesnių genčių ir išsikraustė, vengdamos būti surastos.“ Manoma, kad kai kurie atsiskyrimą pasirinko per 1879–1912 m. Amazonės upės baseine vykusį kolonijinį kaučiuko bumą, kai tūkstančiai vietos gyventojų indėnų buvo verčiami vergauti kolonizatoriams, kertant miškus. Daug jų pasitraukė gilyn ir nuo to laiko vengia bet kokio kontakto su įsibrovėliais.

Laisviems džiunglių žmonėms kontaktas su mūsų „civilizacija“ reiškia ne „vystymąsi“ ir „progresą“, o smurtą

ir ligas. Ištisas jų populiacijas pražudė atvykėlių smurtas bei jų atneštos ligos, tokios kaip gripas ar tymai, kurioms jie neturi imuniteto. Smurtas ne tik istorinis – jis labai realus ir šiandien. Pirmojo kontakto su medkirčiais metu Murunaua genties vyras „Jorge“ prarado akį, kai šie jį pašovė. „Kai medkirčiai su mumis susisiekė, išėjome iš džiunglių. Tada atėjo ir ligos, – pasakoja jis viename „Survival“ video. – Prieš tai nežinojome, kas yra peršalimas. Išmirė pusė mūsų žmonių. Mirė mano teta. Mirė mano sūnėnas. Mirė pusė mano genties.“

Kontaktas su mumis jiems yra labai pavojingas ir dažnai – pražudantis. „Survival“ duomenimis, kai kurios gentys per pirmuosius metus po kontakto neteko 90 proc. savo žmonių, kitos buvo visiškai sunaikintos. Tačiau net ir ligos bei smurtas nėra vienintelės problemos, su kuriomis mūsų pasaulyje susiduria genčių žmonės. Šalių valdžios bando juos perkelti į gyvenvietes ir jėga integruoti į visuomenes, primesti jiems „teisingą“ gyvenimą. Politikai ir jų klerkai dažnai yra įsitikinę, kad šiuos žmones reikia „modernizuoti“. Tačiau tai, kad gentys nėra industrializuotos, visai nereiškia, kad jos ir taip nėra šiuolaikinio pasaulio dalis; tai neatima jų teisės pasirinkti, kaip ir kur jiems gyventi. Be to, už „modernizavimo“ ir „civilizavimo“ priedangų dažniausiai slepiasi klastingi motyvai: iš tiesų rūpinamasi ne genties žmonių gerove, o siekiama perimti jų žemes.

Laisvo apsisprendimo klausimas

Nebepažįstantiems kitokio būdo gyventi šiame pasaulyje, mums gali atrodyti, kad mūsiškis yra pats geriausias. Tad kodėl šie žmonės jo nenori?

Claudia Andujar/Survival nuotr./Janomami šamanas. Dvasinis pasaulis yra esminė Janomami genties gyvenimo dalis.

Jei tik jie žinotų, ką praranda, juk patys prašytųsi pas mus priimami? Ne, arba nebūtinai.

Ne visiems reikia cementinių sienų, prekybos centrų, šviesoforų, darbo sutarčių, išmaniųjų telefonų ir tapatybę įrodančių dokumentų, kad jie jaustųsi esantys žmonės ir džiaugtųsi gyvenimu. Be to, istorija rodo, kad „moderniųjų“ visuomenių siūloma ateitis šiems žmonėms realybėje yra ant pačio žemiausio visuomenės laiptelio; gentinių žmonių situacija po kontakto su mumis visada tampa blogesnė nei buvo ir dažnu atveju baigiasi ankstyva mirtimi.

Dažnai manoma, kad nekontaktuotosios gentys yra „atsilikę“, „necivilizuotos“. Toks mąstymas yra ne tik moraliai pakrikęs, bet ir paprasčiausiai neteisingas: jie tiesiog gyvena kitaip, nei mes, ir turi visas teises taip gyventi. Jie nėra „praeities liekanos“ – jie yra mūsų vienlaikiai ir amžininkai, gyvybiškai svarbi žmonijos įvairovės dalis. Kai jų teisės gerbiamos, jie gyvena labai gerai.

O tie, kas juos vadina „barbarais“, dažniausiai tokį netikusį „argumentą“ naudoja tam, kad galėtų netrukdomi vogti šių žmonių žemes ir jose esančius išteklius – medieną, mineralus, auksą bei kitus metalus. Finansinės naudos siekiantys galingi asmenys valdžioje ir korporacijose kaltina miškų gentis, neva jos esą smurtaujančios, žudo kūdikius ir pan. Prie tokio tyčia sukurto neigiamo ir melagingo įvaizdžio labai prisideda ir žiniasklaida, manipuliuojanti terminu „egzotika“. „Genčių žmonės nėra atsilikę: tai nepriklausomos, gyvybingos visuomenės, kurios, kaip ir mes visi, nuolatos prisitaiko prie besikeičiančio pasaulio, – rašo ilgametis „Survival“ direktorius Stephenas Corrie. – Pagrindinis skirtumas tarp jų ir mūsų tas, kad mes gviešiamės jų žemių ir išteklių ir tikime apgavikišku, net rasistiniu teiginiu, esą tai darome vardan jų gerovės. Tai yra grobimas, o ne vystymasis.“

Na, o ar jiems nereikia pažangiosios Vakarų medicinos paslaugų? Visai ne. Gamtoje jie turi visus jiems reikalingus vaistus. Džiunglėse gyvenantys žmonės turi nepralenkiamų žinių apie savo aplinką ir joje randamus gydomuosius augalus bei vaistažoles, kurias jie naudoja gydymui(si).

Na, bet juk jie negyvens atsiskyrę amžinai? „Survival“ į tai atsako: „Jei alternatyva yra jų sunaikinimas, tuomet kodėl gi ne?“ Šios organizacijos nekontaktuotų žmonių apsaugai skirtos kampanijos vadovė Sarah Shenker sako: „Iš oro darytose nuotraukose jie atrodo pilni sveikatos, jie žydi. Pasižiū-

Survival nuotr./Janomami berniukas irkluoja kanoją atgal į savo kaimą.

D Pugliese / Survival nuotr./„Mylime mišką, nes jame gimėme. Be miško neišgyventume. Nemokame gyventi taip, kaip gyvenate jūs.“ To'o, Awá genties vyras.

rėjus į „Google Earth“ žemėlapius akivaizdu, kad jų gyvenamos ir tinkamai saugomos teritorijos yra žalios ir veši, o štai aplink jas – iškirsti miškai. Kai šie žmonės paliekami ramybėje, jie ne tik klesti patys, bet ir apsaugo savo žemių bioįvairovę.“ Tad genčių žmonės yra patys geriausi gamtos saugotojai. Jų gyvenamos teritorijos yra tvirčiausias barjeras prieš miškų kirtimą. Tačiau tam, kad jie galėtų apsaugoti gamtos bioįvairovę, būtina pirmiausia apsaugoti juos ir jų žemes.

Tačiau atsiranda daug tokių, kurie nori priverstinai su jais kontaktuoti. Pavyzdžiui, „primityviomis“ šias gentis laikantys krikščionių misionieriai nori jas „atvesti“ į „tikrąjį kelią“. Toks arogantiškas požiūris yra tiesioginis kolonializmo pratęsimas, kuris buvo ir tebėra pragaištingas milijonams prigimtinių žmonių ir abiejuose Amerikos žemynuose, ir Afrikoje, ir Azijoje. Atsiranda ir akademikų, raginančių priverstinai juos atvesdinti į mūsų pasaulį, nes neva miškuose jie neturį ilgalaikės išgyvenimo perspektyvos. Tačiau dažniausiai kontaktas įvyksta, kai atėjūnai nori perimti ne genčių sielas, o žemes. Šiuose bioįvairovės rojaus soduose augantys medžiai neštų labai daug pelno, jei taptų mediena; dujos bei nafta po žeme, ant kurios tie medžiai auga – taip pat. Naftos kompanijos, medienos ir monokultūrų (tokių kaip aliejinės palmės ar sojos) pramonės, turtingi įtakingi individai, legalūs ir nelegalūs medkirčiai bei aukso kasėjai – jiems visiems šios gentys yra ne žmonės, o tiesiog kliūtys pelnui gauti. Valdžios institucijos dažnai taip pat yra įsibrovėlių pusėje, ir net tais nedažnais atvejais, kai jos imasi teisinių veiksmų teritorijoms apsaugoti, šie paprastai lieka tik popieriuje, o realybėje nėra įgyvendinami.

Pavyzdžių – apstu. Aoreo genčių žemėje dabartinėje Paragvajaus teritorijoje esantis miškas kertamas galvijams auginti. Šalies valdžia ne tik neapsaugo genčių teisių, bet ir pasirašinėja miškų kirtimo sutartis su didžiulėmis kompanijomis. Kol penkios teritorijos Peru laukia teisinės apsaugos, valdžia jose skatina naftos ir dujų paieškas. Brazilijoje demarkacijos linijos, žyminčios saugomas genčių žemes, praktiškai neegzistuoja, o šalies prezidentas Jairas Bolsonaro didžiuodamasis atiduoda genčių žemes jas naikinančioms korporacijoms.

Tais retais atvejais, kai šie žmonės pamatomi arba sutinkami, jie labai aiškiai parodo savo norą būti palikti ramybėje. Kartais, gindami savo teritoriją, į atėjūnus jie reaguoja agresyviai, arba miškuose palieka ženklus, įspėjančius laikytis nuo jų atokiau. Šį jų norą turime gerbti. Sprendimas, ar inicijuoti kontaktą, ar ne, visuomet priklauso tik jiems, o ne mums. Mes tik galime – privalome – apsaugoti jų žemes (nuo mūsų pačių) ir leisti jiems gyventi taip, kaip jie nori. „Pats svarbiausias dalykas yra apsisprendimo teisė: kad šie žmonės galėtų gyventi taip, kaip nori jie patys, – sako S. Shenker. – Kas mes tokie, kad nuspręstume už juos?“

Kaip jie gyvena?

Janomami genčių teritorija Brazilijoje apima 9,6 mln. hektarų ir yra dukart didesnė, nei Šveicarija. Su pašaliečiais Janomami žmonės susidūrė 1940 m., kai Brazilijos valdžia į jų teritoriją pasiuntė pareigūnus sienai su Venesuela žymėti. Neilgai trukus ten įsikūrė ir valdžios institucijos bei religinės misionierių grupės. Tuomet tarp Janomami ėmė plisti atėjūnų atneštas gripas ir tymai, nuo kurių daugybė genčių žmonių mirė. Vėliau, apie 1970m., Brazilijos karinė valdžia pradėjo tiesti asfaltuotą kelią per Janomami teritorijas. Buldozeriai sunaikino bendruomenių namus, jų vairuotojai pasėjo ligų. Tą kelią dar ir šiandien naudoja šiuolaikiniai kolonizatoriai bei galvijų augintojai, su jais atkeliauja ne tik ligos, bet ir alkoholis, kuris gentims yra pražūtingas. 1980 m. į Janomami žemes niekieno nekviesti

Guilherme Gnipper Trevisan/FUNAI/Hutukara/Survival nuotr./Nekontaktuotų Janomami žmonių bendruomeninis namas, vadinamas „jano“. Nuotrauka daryta 2016 m. Brazilijos valdžios užsakymu.

įsiveržė tūkstančiai aukso ieškotojų, o jiems pasipriešinti bandžiusius genčių žmones jie apšaudė ginklais, sugriovė jų namus. Tuomet per septynerius metus buvo nužudyta ar nuo atėjūnų atneštų ligų mirė maždaug penktadalis Janomami bendruomenės. Aukso paieškos teritorijoje tęsiasi, o Janomami yra nuodijami ir vejami iš savo žemių – kad netrukdytų. Be to, Brazilijos kariuomenė Janomami žemių viduryje pasistatė barakus. Žmonės praneša apie kareivių naudojamą prievartą prieš genčių moteris ir jų seksualinį išnaudojimą.

Janomami gyvena dideliuose apvaliuose bendruomeniniuose namuose, vadinamuose „jano“ arba „šabono“. Kai kuriuose gali tilpti iki 400 žmonių. Kiekviena šeima turi savo laužą, kuriame dienos metu ruošiamas maistas. Naktį šalia laužo kabinami hamakai miegui. Centrinė zona naudojama ritualams, žaidimams ir šventėms. Janomami tvirtai tiki žmonių lygybe ir ją kasdien įgyvendina realybėje: kiekviena bendruomenė yra nepriklausoma nuo kitų, jose nėra jokių vadų ar vadovų. Sprendimus bendruomenės priima konsensuso (bendro sutarimo) principu po ilgų diskusijų, kur pasisakyti kviečiami visi. Medžiotojas niekada nevalgo savo sumedžioto gyvūno – padalija jį šeimai ir draugams. Jam pačiam mėsos parūpina kiti medžiotojai. Janomami augina maždaug 60 įvairiausių pasėlių ir renka 15 skirtingų rūšių medų. Jų botanikos žinios aprėpia apie 500 augalų rūšių, kurias jie naudoja atitinkamai būstui, maistui, vaistams ir daiktams pasigaminti. Esminė Janomami gyvenimo dalis yra dvasinis pasaulis: kiekviena būtybė, kiekvienas akmuo, medis ar kalnas turi dvasią. Kai kurios jų geros, kitos atneša nelaimes.

Davis Kopenawa, Janomami prigimtinių žmonių asociacijos vadovas, sako, kad jo gentainiai savo teritorijose yra matę nekontaktuotų Janomami giminaičių, kurie nori ir toliau sau ramiai gyventi be jokių kontaktų su išoriniu pasauliu. „Kontakto nenorinčių indėnų yra daug. Aš jų nepažįstu, bet žinau, kad jie kenčia lygiai taip pat, kaip ir mes, – sako D. Kopenawa. – Noriu padėti savo nekontaktuotiems giminaičiams, nes jų kraujas toks pat kaip mūsų. Labai svarbu, kad visi indėnai, įskaitant ir nekontaktuotuosius, liktų savo žemėje – toje, kurioje gimė.“

„Survival“ video:
Tragiškas pirmasis kontaktas.

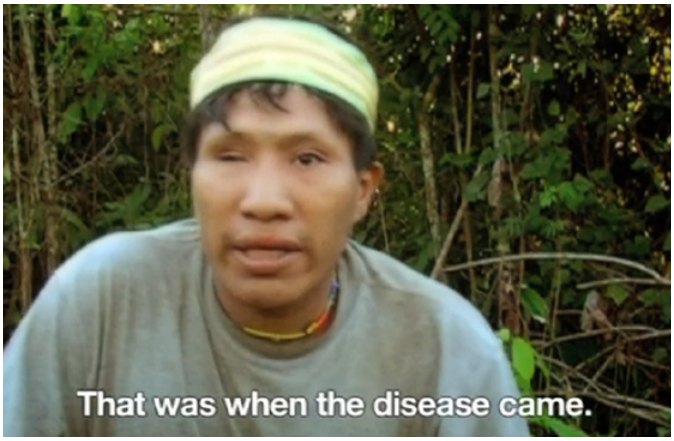

https://player.vimeo.com/video/297691185

„Survival“ video:
Yra daugybė įvairiausių būdų matyti šį pasaulį ir jame gyventi.

https://player.vimeo.com/video/30086205

„Survival“ video:
Jokių skolų, jokių bombų, jokios taršos: bet „primityviais“ mes vadinam juos?

https://player.vimeo.com/video/30664227

„Survival“ video:
Iš oro filmuota nekontaktuota gentis Amazonėje

https://player.vimeo.com/video/19712297

Laikyti gyvus kūnus kapuose

Etiopijos rankraščių saugojimas Vakarų institucijose yra smurtas.

Yirga Gelaw Woldeyes

Publikuota: 15min.lt, 2021 gegužės 25 d.

Geez rankraštis. Nuotrauka: Beth, Flickr CC

Yra du Afrikos tipai. Pirmasis – tai vieta, kurioje gyvena žmonės ir kultūros. Antrasis yra Afrikos vaizdas, išgalvotas panaudojant kolonijines žinias ir galią. Kolonialistinį Afrikos vaizdą – kaip Europos „kitą“, arba, anot Hėgelio, „nakties tamsos apsuptos žemės“ vaizdą – Vakarų valstybės rėmė, nes jis pateisino jų kolonijines praktikas. Bet kokie įrodymai, paneigiantys Tamsiojo Žemyno mitą, buvo naikinami, pašalinami arba ignoruojami. Ir nors Afrikos gamtos išteklių plėšimas yra studijuojamas, Afrikos žinių (daugiskaitine forma) grobstymas nesulaukia tiek pat dėmesio – iš dalies dėl daromos prielaidos, jog afrikiečiai nesukūrė žinių, kurias būtų verta vogti. Galingų Vakarų veikėjų vykdomas Etiopijos prigimtinės Ge'ez literatūros plėšimas ir vagystė įrodo, kad tai netiesa.

Savąją Ge'ez kalbą su savarankiška jos rašymo sistema etiopai savo lingua franca pavertė prieš maždaug du tūkstančius metų. Ge'ez yra akademinių tyrimų kalba, kurios mokomasi tradicinėje švietimo sistemoje. Manoma, kad nuo IV a. buvo parašyta maždaug milijonas Ge'ez rankraščių – tekstų religine, istorine, matematine, medicinine ir filosofine tematika. Nuo XVIII a. daugybė šių rankraščių buvo pavogta, išplėšta arba kontrabandos būdu išvežta iš šalies keliautojų, kurie atvyko kaip tyrinėtojai, diplomatai ar mokslininkai. Bendras visų pavogtų Etiopijos rankraščių skaičius nėra žinomas. Amsalu Tefera suskaičiavo 6,928 Etiopijos rankraščius, kurie šiuo metu yra laikomi užsienio bibliotekose ir muziejuose. Į šį skaičių neįeina privačios ar neoficialios kolekcijos.

Plėšimą ir kontrabandą finansavo Vakarų vyriausybės, institucijos ir žymūs veikėjai. Pavyzdžiui, 1868 m. Britų muziejaus vykdantysis direktorius Richardas Holmsas prisijungė prie britų kariuomenės, kuri buvo pasiųsta „išgelbėti“ britų įkaitus Makdaloje – imperatoriaus Tewodroso sostinėje. Holmso misija buvo parvežti muziejui lobių. Jiems prireikė 200 mulų ir 15 dramblių transportuoti visą grobį ir „sudeginti visus statinius, kad neliktų nė žymės apie pastatus, kuriuose kadaise laikyti šie rankraščiai“. Holmsas savo muziejui parvežė 356 rankraščius. 2018 m. Londone įsikūręs Viktorijos ir Alberto muziejus eksponavo dalį šių lobių, inkorporuodamas Makdalą į imperinį Britanijos naratyvą.

Be abejo, Britanija nėra vienintelė šalis, norinti turėti Etiopijos rankraščius savo kolekcijose. Kontrabanda buvo vykdoma mokslo vardu – neva šiuo veiksmu siekiama surinkti rankraščius ir juos išstudijuoti. Į grobstymą buvo įsitraukę vietiniai bendrininkai ir galingi užsienio veikėjai iš tokių kraštų kaip Prancūzija, Vokietija ir Vatikanas. Kaip ir Makdalos atveju, grobstymą dažnai finansavo vyriausybės arba galingi finansininkai. Paprastai buvo tikinama, kad rankraščiai buvo pirkti, o ne pavogti. Tačiau nebūta jokios vietinės rankraščių prekybos rinkos. Ge'ez rankraščiai Etiopijoje buvo ir tebėra rašomi, kad tarnautų dvasiniam bei sekuliariam gyvenimui, o ne būtų perkami ir parduodami. Muziejai ir bibliotekos sukaupė įspūdingas kolekcijas nepaminėdamos, kaip tos kolekcijos juose atsidūrė.

Kai tiek daug rankraščių buvo prarasta, Europos kolekcionieriai tapo Etiopijos žinių ir istorijos pasakotojais. Žymus Etiopijos studijų orientalistas Edwardas Ullendorffas Jamesą Bruce'ą pavadino „Abisinijos tyrinėtoju“*. Vakariečiai „keliautojai“, tokie kaip J. Bruce'as, niekad pilnai neatskleidė, kiek rankraščių jie tiesiog pasiėmė su savimi ar kaip jie juos gavo. Etiopijos rankraščių gausa Vakarų institucijose gali būti palyginta su absoliučia jos stoka tradicinėse Etiopijos mokyklose.

Aplankiau dešimt vietinių tradicinių mokyklų Wollo (Lalibela, Neakutoleab, Asheten, Wadla); Gondare (Bahita, Kuskwam, Menbere Mengist); ir Gojame (Bahirdar, Selam Argiew Maryam, Giorgis). Visose šiose mokyklose trūksta Ge'ez rankraščių. Dauguma studentų atvyksta iš kaimo vietovių

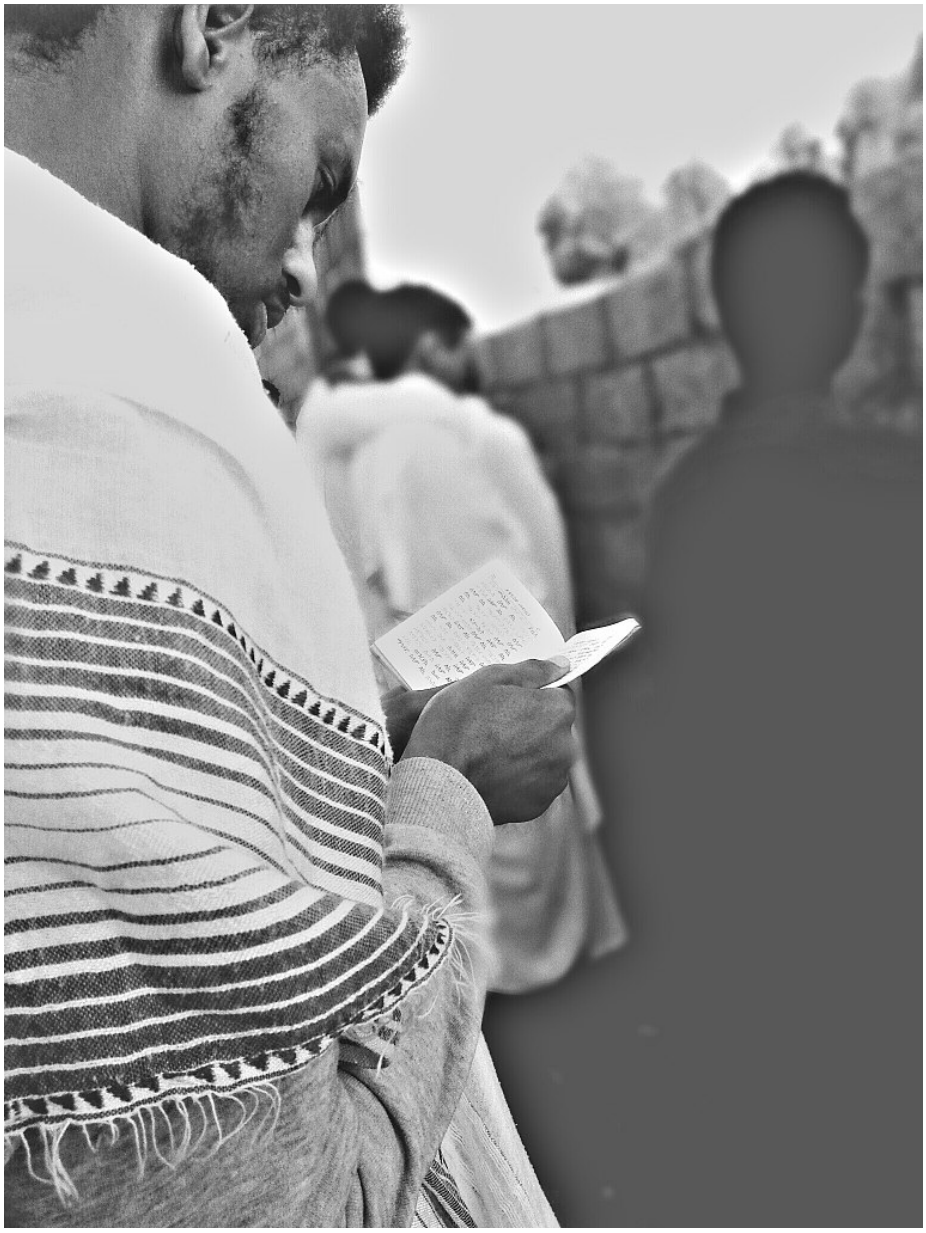

Prayer_in_geez_Wikimedia Commons

ir negauna jokios paramos iš valdžios. Ge'ez rankraščių stygius ir finansavimo knygoms trūkumas reiškia, kad studentai turi tiesiog atmintinai išmokti Ge'ez tekstus, kuriuos jiems žodžiu perduoda jų mokytojai. Nors toks mokymosi metodas ir nėra naujas, šiuo metu tai yra vienintelis būdas perduoti prigimtines žinias iš kartos į kartą.

Rankraščių trūkumas labiausiai jaučiamas pažengusiose mokyklose. Pavyzdžiui, Qene mokykloje poetinė literatūra yra kuriama giliai studijuojant Ge'ez žodyną ir gramatiką. Qene studentas privalo išsiugdyti gilų Ge'ez supratimą, kad suprastų senovinius ir viduramžių Ge'ez tekstus, kurie yra naudojami poezijos su daugybe įvairių reikšmių rašymui. Be Ge'ez rankraščių, kurdami studentai negali remtis plačia savo protėvių intelektualine tradicija.

Daugelis studentų daro pertrauką savo studijose ir vietoj to dirba fizinius darbus, kad susitaupę galėtų nusipirkti popierinius vadovėlius, bet jie vis tiek neturi prieigos prie pačių geriausių kūrinių, kurie buvo išvežti į Europą. Didžioji dalis Etiopijoje likusių Ge'ez rankraščių yra užrakinti vienuolynuose, bažnyčiose ir kitur, taip siekiant juos apsaugoti nuo tolesnio grobstymo. Adis Ababos universitete ir Nacionaliniuose archyvuose esantys rankraščiai prieinami tyrinėtojams, bet ne vietinės tradicinės švietimo sistemos studentams; taip sukuriamos vidinės žinių savinimosi sąlygos.

Nors Ge'ez rankraščių nebuvimas atėmė – ir toliau atiminėja – iš etiopų galimybę praturtinti savo tradicinį mokymąsi, pasinaudodami tais rankraščiais Vakarų orientalistai susikrovė sau intelektualinį autoritetą Etiopijos studijų srityje. 1981 m. Britų muziejaus direktorius Johnas Wilsonas pareiškė: „Mūsų turimi eksponatai iš

Abisinijos yra svarbesni nei mūsų Indijos kolekcija“. Reaguodamas į tai, Etiopijos studijų direktorius Adis Ababoje Richardas Pankhurstas atsakė, kad ta kolekcija buvo įgyta plėšimo būdu.

Rankraščiai yra vertinami tik pagal jų naudingumą Vakarų akademikams. Vietinės žinios yra naudojamos kaip žaliavos eurocentristinių žinių gamybai, o šios tuomet yra panaudojamos mokant afrikiečius, tarsi šie nebūtų turėję ankstesnių žinių. Mokslininkais vadinami tik tie Vakaruose išsilavinimą įgiję asmenys, kurie kalba europietiškomis kalbomis ir gali keliauti po modernias institucijas, kuriose gauna prieigą prie rankraščių. Žinių vogimas ankstesnius jų savininkus laiko neegzistuojančiais arba nereikšmingais. Žinių vogimas taip pat reiškia, kad iš vietinių mokslininkų yra atimami esminiai ištekliai, kurie padėtų jiems gaminti naujas žinias, paremtas jų pačių intelektualiniu paveldu.

Populiaru manyti, esą vietinės prigimtinės žinios yra praeičiai, o ne dabarčiai priklausantys artefaktai. Tačiau milijonai žmonių vis dar naudoja šias žinias, nors jų reprodukcijai ir tobulinimui būtinas sąlygas neigia žinių vogimas. Ge'ez rankraščių laikymas artefaktais atmeta etiopų supratimą, jog „Birana“ rankraščiai** yra gyvos būtybės. Kaip man sakė vienas mokslininkas Gondare: „Jie, kaip ir mes visi, yra Egziabherio (Dievo) kūriniai. Laikyti juos institucijose yra tas pats, kas laikyti gyvus kūnus kapuose.“

Ethiopian Biblical Manuscript. University of Oregon Museum. Nuotrauka: Wikimedia Commons

Neseniai, Etiopijos rankraščius Vakarų institucijos pradėjo kolekcionuoti ir skaitmenine forma. Tūkstančiai rankraščių buvo suskaitmeninti arba įrašyti į mikrofilmus. Pavyzdžiui, Europos Sąjungos finansuotas projektas „Ethio-SpaRe“ sukūrė skaitmeninę 2 tūkst. Etiopijos rankraščių kolekciją. Ir nors skaitmeninimas žada geresnę prieigą žmonėms, kurie galbūt negali apsilankyti institucijose ir susipažinti su fizinėmis kopijomis, internete esantys rankraščiai yra nepasiekiami vietinių mokyklų studentams Etiopijoje. Jie paprasčiausiai neturi kompiuterių ar interneto, o rankraščių katalogai yra pateikti europietiškomis kalbomis.

Ethiopian Biblical Manuscript. Nuotrauka: Flickr CC

Dar blogiau tai, kad Europos mokslininkai monopolizavo Etiopijos studijų lauką: jie gamina Etiopijos rankraščiais paremtas knygas, enciklopedijas ir skaitmeninius archyvus ir daro tai beveik išskirtinai tik europietiškomis kalbomis. Jų indėlis Vakarų mokslui yra nepaneigiamas. Tačiau Kebede teigia, kad vienas iš žalingų orientalistinės literatūros poveikių yra semitizacijos tezė, t. y. idėja, kad Etiopijos civilizacija prasidėjo kartu su kolonistų iš Artimųjų Rytų atvykimu.

Tokie orientalistai kaip Ludolphas Etiopijos rašymo sistemos, žemės ūkio, literatūros ir civilizacijos ištakas priskyrė pietų Arabijos kolonistų atvykimui. Pavyzdžiui, versdamas „Kebra Nagast“*** E. A. W. Budge'as rašė: „Semitai juos [prigimtinius etiopus] laikė laukiniais negrais, ir išmokė juos civilizacijos ir kultūros, ir visų raštų, kuriais paremta visa jų literatūra.“ Christianas Dillmanas rašė, kad „abisiniečiai skaitmenų ženklus pasiskolino iš graikų“. Šiems orientalistinių mokslininkų požiūriams yra prieštaraujama. Pavyzdžiui, vienas žymiausių semitinių kalbų tyrinėtojų prof. Ephraimas Isaacas arabiškų Etiopijos civilizacijos ištakų tezę laiko „hėgeliška, eurocentristine filofosine istorijos perspektyva“. Prof. Isaacas parodo, jog yra istorinių, archeologinių ir lingvistinių įrodymų, jog Etiopija buvo žymiai labiau pažengusi už pietų Arabiją dar nuo priešistorinių laikų. Įvairūs etiopų šaltiniai, įskaitant „Kebra Nagast“, istoriko Asreso Yenesewo ir Etiopijos lingvisto Girma Demeke darbai pateikia įrodymų, jog Etiopijos civilizacija

bei kalbos yra vietinės, prigimtinės.

Episteminis semitizacijos tezės smurtas glūdi tame, kaip ši eurocentristinė ideologinė konstrukcija yra dominuojantis naratyvas Etiopijos istorijos ir švietimo sistemos srityje. Priešingai vietiniam požiūriui, orientalistinį požiūrį remia stiprios institucinės jėgos tiek pačioje Etiopijoje, tiek užsienyje. Dėl vietinio kolonializmo, vietos elitų valdomos galios sistemos panaudojant kolonijines idėjas ir praktikas, Etiopijos švietimo sistema yra Vakarų mokymo programos imitacija; dalykai dėstomi anglų kalba nuo pat vidurinės mokyklos. Moksleiviai apie Vakarus mokomi daugiau nei apie pačią Etiopiją. Tik eurocentristinė Etiopijos rankraščių interpretacija yra laikoma moksline ir objektyvia.

Tokie dalykai, kaip rankraščiai, laikomi Vakarų institucijose, nėra mirę praeities artefaktai, kuriuos reikėtų saugoti vardan gerovės. Jie yra gyvi žinių šaltiniai, kuriuos reikia panaudoti jiems skirtuose kontekstuose. Vietiniai Etiopijos mokslininkai negali tyrinėti senovės ir viduramžių Etiopijos – tam jie turi keliauti ir gauti prieigą prie Vakarų institucijų. Toks prieinamumo ir išteklių trūkumas pavertė Etiopiją tyrinėjančius europiečius praktiškai vieninteliais žinių apie Etiopijos istoriją bei kultūrą kūrėjais. Čia matome, kaip veikia episteminis smurtas.

Vakarų turima žinių gamybos kontrolė daro žalingą poveikį – jos pagalba išrandamos naujos tapatybės, subjektyvumai ir istorijos turi realų poveikį Afrikos žmonių gyvenimams. Tokiu būdu, etiopai ir žmonės visoje Afrikoje internalizuoja Vakarų pateikiamą supratimą apie juos pačius bei jų istoriją kaip primityvią ir reikalaujančią vystymosi ar intervencijos iš išorės. Afrikos intelektualinis ir kultūrinis paveldas – tie gyvi kūnai, užrakinti kapuose – privalo grįžti į pačių afrikiečių rankas.

** Abisinija – ankstesnis imperijos pavadinimas (vėliau tapo Etiopijos imperija). (vert. past.)*

*** Birana – Etiopijos ortodoksų maldaknygė. (vert. past.)*

**** „Kebra Nagast“, liet. „Karalių šlovė“, yra XIV a. Ge'ez kalba parašytas tekstas, kurį Etiopijos krikščionys laiko šventu.*

Adaptuota iš: „Holding Living Bodies in Graveyards: The Violence of Keeping Ethiopian Manuscripts in Western Institutions“ (M/C Journal)

Teksto autorius Yirga Gelaw Woldeyes yra Australijos Curtino universiteto Žmogaus teisių švietimo centro dėstytojas. Jo knyga „Native Colonialism: Education and the Economy of Violence against Traditions in Ethiopia“ (Vietinis kolonializmas: Švietimas ir smurto ekonomika prieš tradicijas Etiopijoje) pasirodė 2017 m.

Teksto originalas publikuotas portale „Africa Is a Country“ 2021 m. sausio mėn. Teksto vertimą parengė Vystomojo bendradarbiavimo platforma. „Afrikos dienos – 2021“

Ethiopian Biblical Manuscript. Nuotrauka: Flickr CC

Ribų peržengimas su Afrikos spekuliatyviąja literatūra

Joanna Woods

Publikuota: 15min.lt, 2021 gegužės 25 d.

Spekuliatyvioji grožinė literatūra Afrikoje šiuo metu išgyvena savo renesansą. Tiems, „Kurie Nežino, Eina Sužinoti“ (angl. Who No Know Go Know) – pasiskolinant Keiptauno platformos „Chimurenga“ moto – ji tampa vis ryškesniu žanru ir viliojančiu iššūkiu skaityti visus įvairiausių autorių tekstus, kuriuose įsivaizduojamos galimos Afrikos ateitys.

Kurdami pasakojimus, nutinkančius ne tik už mūsų realaus pasaulio esančiose erdvėse, bet ir jame pačiame, bei rašydami istorijas, kuriose susipina mitologiniai ir futuristiniai elementai, Afrikos spekuliatyviosios literatūros kūrėjai įsivaizduoja įvairialypes emancipacijos – išsivadavimo iš priespaudos ir priklausymo – ateitis.

Įžanginėje esė, pavadintoje „Afrofuturism: Ayashis' Amateki“ („Afrofuturizmas: Ayashis Amateki“)* ir publikuotoje 2018 m. pasirodžiusioje jos apsakymų antologijoje „Intruders“ (Įsibrovėliai), Pietų Afrikos novelistė Mohale Mashigo pateikė tam tikrą manifestą žemyno spekuliatyviosios literatūros rašytojams. Jame ji skelbia, jog tam, kad būtų galima pilnai įsitraukti į šio literatūros žanro kūrybą, reikia aprėpti visą kontinentą kaip vienį, o tuomet – konkrečias Afrikos vietas, kultūras ir kalbas. Ši proklamacija įveda niuansų į kai kurias Afrofuturizmo dogmas ir net joms prieštarauja (Afrofuturizmas yra afro-amerikiečių kultūrinė estetika, iškilusi XX a.).

Tad gal ir akivaizdu, bet Afrikos spekuliatyviojoje literatūroje centrinę vietą užima būtent Afrika. Ir vien šis paprastas veiksmas – žemyno pateikimas pasakojimo centre – savyje talpina esminį emancipacijos potencialą. Tai aiškiai iliustruoja Malavio rašytojo Wesley'io Macheso 2016 m. publikuotas apsakymas „Waking Up in Kampala“ (Atsibusti Kampaloje). Pasakojimas vyksta Kampaloje, vadinamajame Afrikos Silikono slėnyje, po Technokalipsės – 2515 m. vasarą. Ir nors jame įvairiai nagrinėjamos futuristinės gyvybės formos, pagrindinis pasakojimo variklis yra technologijų pergalės, sunaikinusios Vakarų pasaulį ir pavertusios Afriką viena šalimi, aprašymas. Su Technokalipse Afrika kovojo panaudodama savo „gausius gamtos išteklius“; iš tiesų, Afrika yra galingiausia jėga pasaulyje. Taip W. Macheso aukštyn kojom apverčia dabartinę globalią socio-politiką, ir tokiu būdu pasakojimas pažymi radikaliai transformuotą ateitį.

Įdomu ir tai, kad nors spekuliatyviosios literatūros idėja yra centralizuoti Afriką kaip žemyną, kaip vietą, kaip vieningą jėgą, ateityje ji taip pat projektuoja

Afrikos žmones kaip vieną kolektyvą. Žinoma, yra ir pasakojimų apie galingus superherojus, kuriuose daugiausia dėmesio skiriama individui, bet į šiuolaikinius Afrikos spekuliatyviosios literatūros tekstus yra gyvai įpinamos ir tokios koncepcijos kaip ubuntu**. Be to, galima pridėti, jog didelė dalis spekuliatyviosios literatūros bando sugriauti dichotomiją tarp „savęs“ ir „kito“ – regis, įsivaizduojamose Afrikos ateityse mažai kam įdomu prikurti dar daugiau „kitų“. Šia prasme, ateitis yra įtrauki.

Visi šie paminėti punktai remia idėją, jog spekuliatyvioji literatūra Afrikoje įsiterpia į vyraujančius dabarties-ateities naratyvus, kuriuos taip dažnai išrašo Vakarai, ir juos suardo. Tad šio žanro rašytojai ne tik suteikia Afrikai pagrindinę sceną, bet iš esmės ir atnarplioja logiką, kuri išlaiko progreso naratyvus. Daugiausia tai daroma sutrikdant linijiškumą. Kaip pavyzdį paimkime Zimbabvės rašytojo Tendai Huchu apsakymą „Njuzu“. Ši istorija vyksta Cerese – pagrindinės asteroidų juostos žemės ūkio zonoje, tačiau ji taip pat inkorporuoja Šonos vandens dvasią**, kuri, tikima, gyvena ežeruose ir upėse. Čia sugriaunami įvairūs lūkesčiai: pavyzdžiui, apsakymas iš karto išardo linijinį laiko supratimą, integruodamas tradicinę mitinę būtybę į futuristinį pasakojimą apie planetą kosmose.

Šiame trumpame apsakyme svarbu ne tik Njuzu egzistavimas ateityje, bet ir dvasingumo bei technologijų susiliejimas. Ceremonijos metu Cerese apsakymo veikėjai susirenka aplink Bimhos tvenkinį – jie prisijungia prie būgnininkų ir uliuliuojančių moterų priešais holograma, ant kurios parašyta: „Nyati, buivolas, klano totemas“ (iš 2018 m. išleistos antologijos „AfroSF“, sud. Ivoras Hartmannas). Šioje trumputėje ištraukoje matome, kaip susijungia holograma ir totemas – t. y. dvasingumas ir skaitmeniškumas; praeities, dabarties ir ateities laikas. Tradiciškai šventa figūra Nyati čia yra technologiškai patobulinama ir skaitmeniškai sujungta. Skaitytojams tai palieka stiprų įspūdį, jog prigimtiškumas, be jokios abejonės, neprieštarauja technologijoms ar modernumui. Galiausiai, T. Huchu sujungia regimai nesujungiamus dalykus ir taip sukuria radikaliai kitokį, emancipuotą ateitovaizdį.

Nors mitinės būtybės Afrikos spekuliatyviojoje literatūroje užima svarbią vietą, žmogaus ir gamtos sąveikų aprašymas yra kitas įdomus būdas, kuriuo rašytojai įsivaizduoja radikaliai išlaisvintas ateitis. Prisiminkime gausybę Nigerijos-JAV rašytojos Nnedi Okorafor darbų. Vien jos 2014 m. kūrinyje „Lagoon“ (Lagūna) atrandame vorą, šikšnosparnį ir įvairias jūros būtybes. „Lagūnoje“ kiekviena šių būtybių ne tik kažką reprezentuoja, bet ir dalyvauja pasakojime pirmuoju asmeniu. Panašiai ir Namwali Serpell 2019 m. kūrinyje „The Old Drift“ (Senoji tėkmė), kur savo istoriją pasakoja uodai. Laumžirgis yra 2019 m. Wole Talabi apysakos „Incompleteness Theories“ (Neišbaigtumo teorijos) centre. Laurenos Beukes 2010 m. kūrinys „Zoo City“ (Zoologijos miestas) į distopinį Johanesburgo kraštovaizdį inkorporuoja įvairius gyvūnus. Dar vienas pavyzdys yra Stacy Hardy trumpas apsakymas „A Butcher Fantasy“ (Skerdiko fantazija), kuriame klausiama: o kaip būtų, jei žmogus įstrigtų karvės viduje? Kas, jei žmogaus ir gyvūno vaidmenys apsikeistų vietomis? Toks bendravimas su kitomis rūšimis, bandant suprasti įvairių gyvūnų patirtis ir pasakojimuose suteikiant būtybėms balsą, yra esminis žingsnis siekiant pripažinti, jog Žemėje suverenumą turi ne tik žmogiškos būtybės – žymus žingsnis dabartiniais laikais ir link tvarios ateities.

Iš esmės, Afrikos spekuliatyviojoje literatūroje įsivaizduojama ateitis nėra ribojanti ar suvaržanti. Atvirkščiai: ji yra atvira, daugialypė, ne linijinė, ir galų gale – orientuota į ribų peržengimą.

Ir dar: tai juntama ne tik spekuliatyviosios literatūros turinyje, bet ir jos formoje. „Spekuliatyvioji literatūra“ jau ir taip yra plati kategorija, tačiau forma, kuria daugybė rašytojų šiandien pasirenka publikuoti savo kūrinius, taip pat prisideda prie jos emancipacinio potencialo. Vartininko vaidmenį atliekančios leidybos pramonės nustatytų ribų peržengimas, rašymas trumpąja literatūrine forma ir didžiąja dalimi kūrybos publikavimas skaitmeninėje erdvėje lemia tai, jog spekuliatyviosios literatūros tekstas nebeatrodo toks apribotas tradicinių leidybos struktūrų. Tai svariai padeda įvairinti – iš tiesų, emancipuoti – ateities naratyvą labai įdomiais būdais.

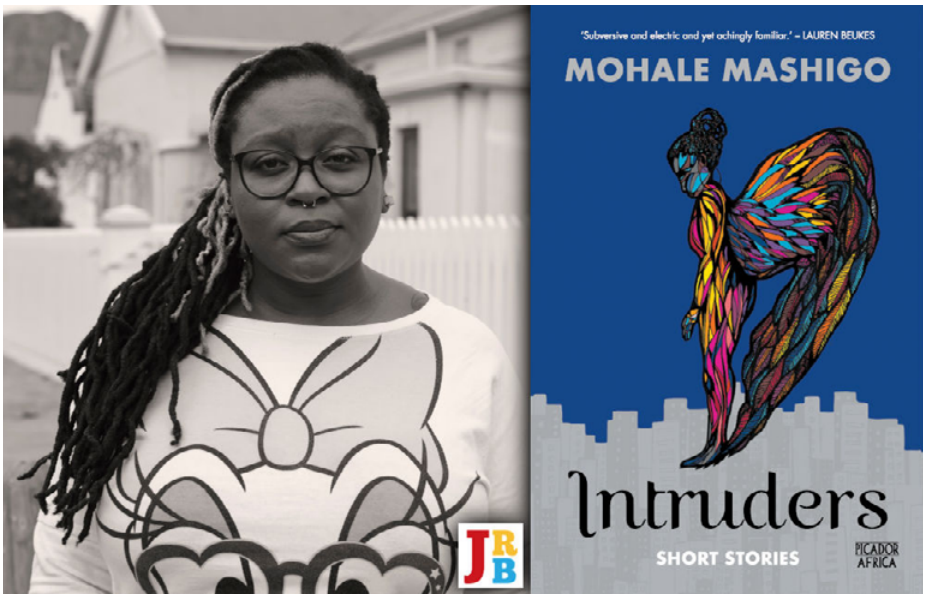

Mohale Mashigo ir apsakymų antologija „Intruders“ (Įsibrovėliai)

** Šioje esė autorė paaiškina, jog frazė „Ayashis' Amateki“ reiškia maždaug „šitie batai degina man kojas“, t. y. yra man per maži. Taip rašytoja, pasitelkdama simbolizmą, išreiškia įsitikinimą, jog Afrikos žmonės turėtų ne sekti jiems Vakarų primestais standartais, o kūryboje švęsti savo pačių unikalumą. (vert. past.)*

*** Ubuntu (zulu/xhola k. žmogiškumas kitiems) yra filosofinė/moralinė koncepcija, įkūnijanti harmoniją ir dalijimąsi. Žmogus, gyvenantis pagal ubuntu, aiškiai supranta savo vietą Visatoje ir todėl geba harmoningai būti su kitais. (vert. past.)*

**** Šona yra tauta, gyvenanti daugiausia dabartinėje Zimbabvės teritorijoje. Njuzu jų mitologiniame pasaulio supratime yra vandens dvasia, galinti įvilioti žmones į gilius vandenis. Tie, kam pavyksta po šios patirties likti gyviems, įgauna raganiškų gebėjimų gydyti, nes jie keliavo tarp fizinio ir dvasinio pasaulių. (vert. past.)*

Teksto autorė Joanna Woods šiuo metu nagrinėja šiuolaikinę pietinės Afrikos spekuliatyviąją literatūrą. Ji yra doktorantūros studentė Stokholmo universitete.

Teksto originalas publikuotas portale „Africa Is a Country“ 2021 m. sausio mėn. Teksto vertimą parengė Vystomojo bendradarbiavimo platforma. „Afrikos dienos – 2021“

Pirmosios pasaulyje moterys reindžerės iš Pietų Afrikos, kurių bijo net brakonieriai

Astra Petkūnaitė, Vystomojo bendradarbiavimo platforma

Publikuota: 15min.lt, 2021 rugpjūčio 22 d.

Rivoni Mkansi nuotr. / Nkateko

Prie vaizdo interviu seržantė Nkateko Mzimba (29) prisijungia vos baigusi rytinį patruliavimą. Nkateko yra viena iš Pietų Afrikos Baliulės laukinės gyvūnijos draustinyje dirbančių gamtos reindžerių. Iš vietinių bendruomenių kilusios moterys išdidžiai prisistato kaip pirmoji pasaulyje gamtos reindžerių grupė, kurią sudaro vien moterys.

2013 m. įkurtas kovos su brakonieriavimu padalinys „Black Mambas“ siekia, kad jų saugoma teritorija taptų nepatraukliausia, nepelningiausia ir sudėtingiausia zona bet kokios rūšies brakonieriavimui.

Jų misija ne tik įnešė didžiulį pokytį į vietos bendruomenių požiūrį į laukinės gyvūnijos saugojimą, bet ir ir sulaukė pasaulio žiniasklaidos dėmesio. Interviu su gamtos reindžerėmis buvo publikuoti „The New York Times“, „National Geographic“, „Independent“, „Conde Nast Traveler“ puslapiuose ir kitur. Šis interviu – dalis renginių, skirtų praėjusioms „Afrikos dienoms 2021“.

Nkateko, labai smagu tave matyti ir ačiū, kad radai laiko su manimi pasikalbėti. Gal gali skaitytojams papasakoti, kaip tapai kovos su brakonieriavimu kuopos „Black Mambas“ nare?

Taip, pagaliau mums pavyko susiskambinti! O mano istorija skamba štai taip: esu kilusi iš Hluvukani kaimo, kur vieną 2014 m. dieną apsilankė viena pirmųjų prie kuopos prisijungusių reindžerių ir mane užverbavo. Kai pirmą kartą išgirdau apie „juodąsias mambas“, galvojau, kad tapsiu gyvate. (Kvatoja).

Tačiau man buvo paaiškinta, kad „juodosios mambos“ yra reindžerės, kurios dirba krūmynuose (angl. bush). Kadangi svajojau tapti gamtos gide, reindžerės darbas tapo pamatu mano, kaip gidės, ateičiai. Aš labai džiaugiuosi šiuo darbu ir didžiuojuosi būdama „mamba“.

Ar visuomet jautei susidomėjimą gamta ir laukine gyvūnija?

Kai mokiausi mokykloje, su klase dažnai vykdavome į Timbavati privatų laukinės gamtos rezervatą. Ten mus darbuotojai išmokė visko, ką reikia žinoti apie gamtą ir laukinius gyvūnus. Į šį rezervatą mes vykdavome kiekvienais metais ir

praleisdavome jame kelias dienas ar net savaitę. Būtent tuomet ir kilo mintis dirbti gamtos gide rezervate.

Žinau, kad jūsų, reindžerių, mokymai buvo reikalaujantys ne tik žinių, bet ir ištvermės. Kaip atrodė jūsų pasiruošimas?

Oi, mokymai buvo labai sunkūs! Mes, moterys, net kelias savaites praleidome be normalių dušų! Įsivaizduojate, moterys be dušo?! (Juokiasi.) Mes buvome mokomos disciplinos, turėdavome nuolat treniruotis, daug bėgioti ir studijuoti laukinių gyvūnų elgsenos ypatumus.

Tikrai buvo kilę minčių viską mesti, bet tada pagalvojau, kad galiu būti pavyzdžiu kitiems žmonėms, ypač jaunoms moterims, ir visiems įrodyti, kad galiu ištverti net sunkiausius išbandymus. Galiausiai, kai visos susirinkome į paskutiniuosius egzaminus, labai didžiavausi savimi, kad ištvėriau visus sunkumus ir dabar galiu būti reindžere. – Jūs visos patruliuojate be ginklų. Ar nesijauti nesaugiai žinodama, kad esi neginkluota, ir bet kurią akimirką gali stoti į akistatą su brakonieriumi ar laukiniu gyvūnu? – Taip patruliuoti yra sudėtinga, bet mokymų metu buvome mokomos gyvūnų elgesio. Pvz., mus mokė, kad sutikusios dramblį turime likti stovėti vietoje ir išlikti ramios. Brakonieriai, žinoma, pavojingesni už gyvūnus, nes jie su savimi nešiojasi didžiulius ginklus.

Visgi, jie irgi mūsų bijo, nes nežino, kad esame beginklės. Mūsų darbas yra būti ausimis ir akimis krūmynuose, o ne šaudyti. Saugumas yra mūsų prioritetas, tad, jei ką nors pamatome, pasislepiame ir iš karto raportuojame apie pavojų.

Ar teko stoti akis į akį su laukiniu gyvūnu?

Mūsų darbas magiškas, nors ir šiek tiek baisokas, nes niekada nežinome, kas nutiks patruliuojant. Kartą, 4 valandą ryto, mes sutikome liūtus, bet nematėme, kad jie buvo su jaunikliais. Ėjome toliau, nes žinome, kad sutikus liūtą bėgti negalima, reikia tiesiog pakeisti judėjimo kryptį. Tačiau tą dieną viskas nutiko labai netikėtai. Buvo ankstus rytas, tvyrojo rūkas, todėl staiga atsidūrėme tiesiai priešais liūtes ir jų jauniklius. Mes neįsivaizdavome, kas dabar nutiks, todėl pasileidome bėgti, nors žinojome, kad to negalima daryti. Galiausiai sulipome į medžius ir šokui išsisklaidžius suskaičiavau sutiktų liūtų grupės narius. Jų buvo 12! Tą dieną aš apsiverkiau ir pareiškiau, kad išeinu iš darbo, nes bijojau vėl atsidurti tokioje situacijoje. Visgi, darbo nemečiau, bet toliau mokausi, kaip tokiose situacijose reikia elgtis, nes svarbiausia – gerbti gyvūną.

Kaip šeima reagavo į tavo naują ir pavojų kupiną darbą?

Iš pradžių mano šeima nebuvo patenkinta, nes galvojo, kad mane užmuš liūtai, drambliai ar brakonieriai. Tačiau grįžusi namo aš stengdavausi jiems paaiškinti, kad, kol laikausi krūmynų taisyklių, manęs gyvūnai neužmuš. Tą patį aiškinau ir savo bendruomenei. Kai jie pamatė, kad esu laiminga ir saugi, pradėjo mane visokeriopai palaikyti. Jie labai manimi didžiuojasi. (Šypsosi.)

Baigei „EcoTraining“ (safario gidų ir laukinės gamtos ekspertų ruošimo mokykla) mokymus ir tapai sertifikuota gamtos gide. Kuo jie buvo naudingi tavo darbui?

„Ecotraining“ mokymuose gavau daug informacijos, kuria dalinuosi ir su savo komandos narėmis. Dabar, kai esu gidė, žinau, ko reikia klausytis krūmynuose, kad žinotume, kas mūsų laukia. Šie mokymai buvo labai sunkūs, bet informacija, kurią gavau, padės mums būti saugesnėmis.

Reindžerės darbas – mano svajonė ir aš jo niekuomet nepaliksiu. Mano gyvenimas – krūmynuose, o mano pareiga – saugoti laukinę gamtą. Saugoti ją ne tik mums, bet ir jums, kad čia atvykę galėtume išvysti laukinius gyvūnus.

Visą gyvenimą tave supo laukiniai gyvūnai. Ar turi mėgstamiausią?

Taip, mano mėgstamiausi gyvūnai – žirafos, nes jos gali kalbėti ir komunikuoti viena su kita. Ne taip, kaip mes dabar kalbamės, bet jos supranta viena kitą.

Pamenu, kaip vieną dieną patruliavau su viena iš mano kolegių. Buvo ankstyvas rytas, mes ėjome per upę ir vienoje ten stovėjusios tvoros pusėje buvo žirafos, kitoje – mes. Kadangi žirafų kaklai ilgi, jos gali matyti daug toliau nei mes. Būtent dėl to jos pamatė dvi liūtes, kurių nematėme mes. Jos stengėsi su mumis komunikuoti ir mus perspėti, bet mes jų nesupratome ir neįsiklausėme į jų siunčiamus signalus.

Tada jos tekinos pribėgo prie tvoros, pastovėjo ir vėl nubėgo. Mes, deja, nesupratome ir šio jų signalo ir toliau patruliavome. Po kokių 10 minučių, išgirdę liūtų riaumojimą, supratome, kad žirafos taip bandė mus perspėti. Dabar kiekvieną kartą, sutikusi žirafas, joms padėkoju, kad jų draugės bandė gelbėti mano gyvybę.

Transfrontier Africa that runs The Black Mambas all-women APU, acts in its capacity as a host agent on behalf of the Department of Forestry, Fisheries and Environment which is responsible for the implementation of the environmental Expanded Public Works Program (EPWP). The EPWP is a nationwide program that was launched in 2004. The program provides an important avenue for labour absorption and income transfers to poor households. It creates opportunities for the unemployed. SANParks administers and accommodates 30% of all our Black Mamba Rangers and Environmental Monitors projects expenses through the EPWP – Environmental Monitor Program.
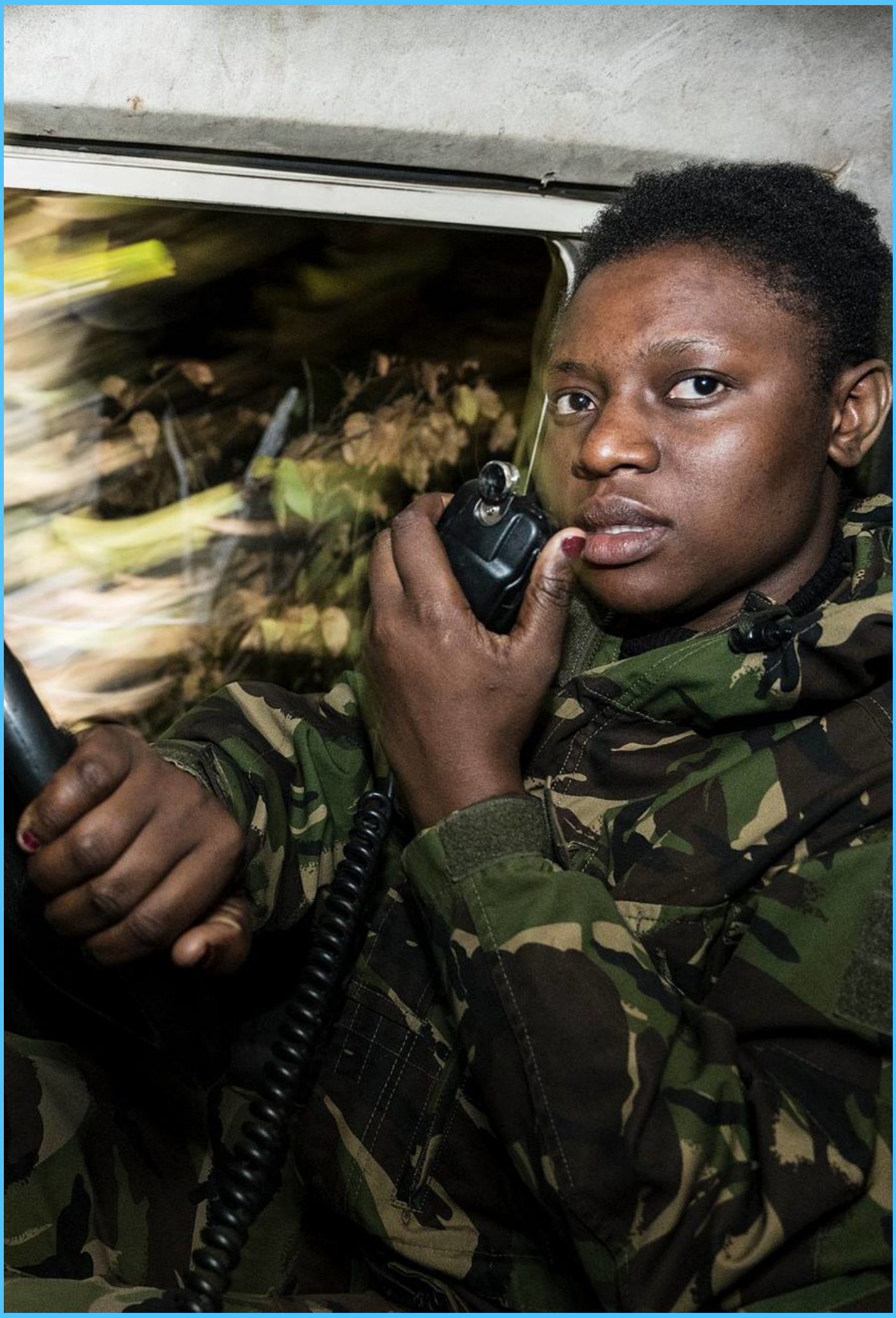
2013 m. įkurtas kovos su brakonieriavimu padalinys „Black Mambas“